

France KRESAL

VLOGA IN POMEN TEKSTILNE INDUSTRIJE V INDUSTRIALIZACIJI SLOVENIJE

Tekstilna industrija v Sloveniji se je začela razvijati sredi 19. stoletja, največji razvoj in pomen je dosegla med dvema vojnama, ko je postala najpomembnejša industrijska panoga tako po vrednosti proizvodnje, vložnem kapitalu in po številu zaposlenih delavcev. Pokrivala je skoraj vse potrebe domačega tržišča in velik del proizvodnje tudi izvažala. Kako pomembno je bilo to, kažejo podatki, da je prvo leto stare Jugoslavije uvoz tekstila in tekstilnega blaga pomenil 80% vsega jugoslovanskega uvoza, potem 40% in od leta 1930 je pomenil ta uvoz samo še popostritev izbire na tržišču. Po drugi svetovni vojni se je tekstilna industrija sicer povečala, zgrajenih je bilo tudi veliko novih tovarn in razvile so se nove tehnologije, nove panoge tekstilne industrije, predvsem se je razvila industrija tekstilne konfekcije in pletilstva, ni pa imela več osrednje vloge v industrijskem razvoju Slovenije.

Začetki tekstilne industrije so bili suknarstvo in platnarstvo na Gorenjskem in Koroškem ter svilarstvo na Primorskem, predvsem pa prve bombažne predilnice in tkalnice v Ajdovščini, Trstu in Gorici, v Ljubljani, Preboldu, Tržiču in Litiji. Bombažna tekstilna industrija se je začela najpozneje razvijati, je pa dosegla največji razvoj. Tekstilna industrija v pravem pomenu besede je bila pri nas samo bombažna industrija. To so bile tovarne na vodni in parni pogon, pozneje tudi na električnega, ki po velikosti in strojni opreми niso nič zaostajale za sodobnimi tovarnami na Češkem, v Šleziji in okrog Dunaja, kjer je bila nakopičena tekstilna industrija. Zaposlovale so po več sto delavcev. Razlika je bila samo v tem, da je bilo v omenjenih središčih veliko takih tovarn, na slovenskem ozemlju pa samo posamezne. Tekstilne tovarne so pri nas gradili tržaški trgovci z bombažem in večje podjetniške družbe iz Trsta in z Dunaja, povezane tudi z bančnim kapitalom, ki so imele že veliko svojih tovarn na Češkem in v Spodnji Avstriji.

Tkalstvo in predilstvo je bilo kot domača obrt zelo razvito na Gorenjskem in Koroškem (suknarstvo, platnarstvo), na Primorskem (svilarstvo) in v Beli krajini (platnarstvo), kjer so iz domačih surovin tkali blago za lastne potrebe in za prodajo. V mestih in trgih se je razvila tkalska obrt. V konkurenci industrijsko izdelanega blaga je sredi 19. stoletja propadla večina te obrti. Le nekaj obratov je razvilo tovarniški način proizvodnje. Platnarstvo se ni razvilo v industrijsko proizvodnjo in deloma se je ohranilo tkanje lanenega platna na obrtniški ravni ali kot domača obrt do konca stoletja. Po prvi svetovni vojni se je razvilo samo nekaj manjših tovarn platnenih izdelkov: Motvoz in platno v Grosupljem, Industrija platnenih izdelkov v Jaršah, Industrija platnenega in bombažnega blaga Ernest Siegel in Lana v Ljubljani. Te tovarne so zaposlovale po 50 do 150 delavcev in stkale po 200.000 do 350.000 metrov platna letno, razen največje tovarne Induplati v Jaršah, kjer je 600 delavcev stkalo po 2,8 milijonov metrov platna letno.

Tkanje sukna se je v nekaj primerih razvilo v industrijo. Suknarstvo, ki je bilo razširjeno tudi kot domača obrt, je v konkurenci industrijsko izdelanega blaga iz čeških dežel sredi 19. stoletja večinoma propadlo, tudi tisti obrati, ki so razvili tovarniški način proizvodnje. Največja sukarna je bila na Selu pri Ljubljani, ki so jo leta 1726 zgradili kranjski deželni stanovi. Bila je ena najstarejših in sodobnih tkalnic sukna v tedanji Avstriji, opremljena je bila z modernimi tkalskimi stroji. Proizvodnja je znašala od 11.527 m sukna leta 1729 do 60.264 m leta 1792 in naraščalo je tudi število delavcev od 106 do 1.600. V začetku 19. stoletja je propadla. Prav tako so druge nekoliko manjše tkalnice sukna, ki so nastale bodisi še v 18. stoletju bodisi v prvi polovici 19. stoletja, skoraj vse propadle v drugi polovici 19. stoletja. Tkalnici kocev Karla Florijana in Valentina Pleiweissa, ki sta bili v Kranju ustanovljeni v letih 1825 in 1834 in zaposlovali po 100 delavcev, sta prenehali delati leta 1865. in 1877. Tudi sukarna Janeza Rösmana v Zgoši, ki je bila ustanovljena 1795 in zaposlovala 80 delavcev, se proti koncu 19. stoletja ne omenja več. Tkalnica volnenega blaga Alojza Krennerja v Škofji Loki, ki je bila ustanovljena leta 1838 je prenehala delati konec stoletja. V Ljubljani sta leta 1867 ustanovila tkalnico sukna in kocev ljubljanska trgovca in podjetnika Fidelis Terpinc in Valentin Zeschko, a je podjetje že 1890 propadlo. Na Koroškem je bila tkalnica sukna v Vetrinju, ki je v začetku 19. stoletja zgradila tak obrat še v Celovcu. Izdelovala je blago za častniške uniforme in leta 1838 zaposlovala po 300 delavcev. Po prvi svetovni vojni so sukno, volneno blago in odeje izdelovali v Tekstilani v Kočevju, v Tekstilni industriji Laško, v Vunatekstu v Majšperku, v Industriji volnenih izdelkov Škofja vas pri Celju in v Tovarni sukna v Zapužah. Te tovarne so zaposlovale po 50 do 150 delavcev in stkale po 60.000 do 240.000 metrov sukna in volnenega blaga letno. Po drugi svetovni vojni se je povečala industrija volnenih izdelkov po izgradnji novih tekstilnih tovarn Novoteks v Novem mestu in Bače v Podbrdu; povečali so tudi tkalnico v Zapužah.

Svilarstvo je bilo na Goriškem še ob koncu 18. stoletja zelo razvito, nato je zaradi italijanske konkurence in boleznih sviloprejk nazadovalo. V drugi polovici 19. stoletja se je na Primorskem razvilo nekaj obratov industrijskega tkanja svile, ki so do konca stoletja vsi prenehali; bili so to manjši obrati s po 50 do 100 zaposlenimi delavci. Med vojnami se je razvila tkalska industrija svile in umetne svile v povezavi s tkalnicami bombažnega blaga. Največ takih tovarn je bilo v mariborskem tekstilnem centru. Največja je bila Mariborska industrija svile iz okvira avstrijskega in češkega koncerna za svilo Bujatti in Thoma; tudi Jugosvila in Mariborska tekstilna tvornica sta bili povezani s češkim koncernom, čeprav sta bila lastnika tovarn mariborska trgovca Bedrich Schonsky in Marko Rosner. Svileni blago sta izdelovali tudi manjši mariborski tovarni Tekstilna družba Atama in Mariborska tovarna svile. Te tovarne so zaposlovale po 100 do 500 delavcev in stkale po 100.000 m do 2 milijona metrov blaga letno iz naravne in umetne svile.

Tkalstvo kot industrijska proizvodnja bombažnega blaga se je razvilo v drugi polovici 19. stoletja. V okviru habsburške monarhije se je tkalska industrija v Sloveniji slabo razvijala v senci predilske proizvodnje in pod močnim pritiskom konkurence tkalske industrije na Češkem. Po prvi svetovni vojni v okviru Jugoslavije ni bilo več teh ovir, potrebe po tekstilnem blagu pa velike in v Sloveniji so se razvile številne tkalnice predvsem bombažnega blaga. Tkalstvo je postalo najpomembnejša industrijska panoga. Ob koncu prve svetovne vojne sta bili v Sloveniji

samo 2 tkalnici bombažnega blaga, leta 1938 jih je bilo 35 s 13.000 zaposlenimi delavci in stkanega je bilo okrog 100 milijonov metrov blaga. Bombažne tkanine so predstavljale 96% tkalske proizvodnje; blago iz volne, svile in iz umetne svile je bilo predvsem uvoženo od drugod. Vrednost v Sloveniji stkanega blaga je znašala nekaj čez eno milijardo dinarjev. Tkalstvo je bilo najbolj razvito v Mariboru in Kranju. Velikost tkalske proizvodnje kaže tudi število delujočih statev, ki jih je bilo v Sloveniji leta 1918 samo 850, leta 1928 že 5.918 in leta 1938 jih je bilo 9.222, v vsej državi pa 16.648. Med vojno in takoj po njej se je v Beli krajini zopet oživilo tkalstvo kot domača obrt. Tkalska industrija se je po drugi svetovni vojni še naprej razvijala tako po količini kot po kakovosti. Tkalstvo je razvilo nove tehnologije in vrhunske kvalitete tkanja vseh vrst tkanin in surovinskih sestavov; vedno večji obseg pa je dobivalo tudi netkano blago. Leta 1978 je tkalska industrija v Sloveniji zaposlovala okrog 20.000 delavcev in vrednost proizvodnje je znašala okrog 8 milijard dinarjev, kar je pomenilo 3,5% vrednosti družbenega proizvoda slovenskega gospodarstva. Tkalstvo je bilo in je še vedno zelo pomembna gospodarska dejavnost Slovenije.

Prva bombažna tekstilna tovarna je bila zgrajena v Ajdovščini leta 1828. Delati je začela z 12.480 vreteni, do leta 1912 so jo povečali na 36.000 vreten in zaposlovala je okrog 450 delavcev. V Ljubljani je bila leta 1837 ustanovljena mehanična predilnica in tkalnica. Predilnica je začela delati 1838 z 9.852 vreteni, tkalnica pa 1898 s 150 mehaničnimi statvami, zaposlovala je okrog 350 delavcev. Tekstilna tovarna je stala pred ljubljansko železniško postajo do prve svetovne vojne, ko so jo podrli. V Preboldu so leta 1838 ustanovili bombažno predilnico, ki je začela delati 1842 z 8.106 vreteni; leta 1870 so jo po požaru obnovili in povečali na 17.000 vreten, med prvo svetovno vojno pa preuredili v tkalnico s 490 tkalskimi stroji in obdržali le 5600 vreten; zaposlenih je bilo okrog 400 delavcev. V osemdesetih letih je bilo zgrajenih 5 novih tekstilnih tovarn v Trziču pri Trstu, Ronkah, Gorici, Trziču na Gorenjskem in v Litiji. Do 1884 so začele delati bombažne predilnice v Trziču (Monfalcone), Ronkah in v Gorici; največja je bila prva z 29.000 vreteni in 400 zaposlenimi delavci, ostali dve sta imeli po 350 delavcev. V Litiji je bila 1886 ustanovljena predilnica in tkalnica s 3250 vreteni in 96 tkalskimi stroji. Predilnico so do leta 1912 povečali na 34.000 vreten, tkalnico pa preselili v Gorico; zaposlenih je bilo okrog 450 delavcev. V Trziču na Gorenjskem je bila 1885 zgrajena bombažna predilnica in tkalnica s 14.852 vreteni in 240 statvami; zaposlovala je 450 delavcev. Do prve svetovne vojne so tovarno povečali na 20.000 vreten in 330 statev, število delavcev se je povečalo na 550.

Vse tekstilne tovarne na slovenskem ozemlju, razen tovarne v Trziču na Gorenjskem, je leta 1912 združil tekstilni koncern Mautner v sodelovanju z dunajsko banko Creditanstalt. Bombažna predilnica in tkalnica v Trziču je bila sestavni del manjšega družinskega koncerna s sedežem v Bludenzu.

Pred prvo svetovno vojno je bilo na Slovenskem 8 pomembnejših tekstilnih tovarn s 3.300 delavci. V osnovne glavnice teh podjetij je bilo vloženih 8,270 milijonov K kapitala. Vse so bile delniške družbe. Tekstilni delavci so predstavljali 12% vsega industrijskega delavstva na Slovenskem. Vrednost na Slovenskem izdelanega blaga je bila 15 milijonov K, za 42,6 milijonov K tekstilnega blaga je bilo uvoženega iz Avstrije in Češke. V državnem okviru je bila njena vloga zanemarljiva, obsegala je 3,7% vseh predilskih kapacitet in samo 0,66% tkalskih. Število

tekstilnih delavcev na Slovenskem je predstavljalo 2,18% avstrijskih. Primerljiva je bila njena vloga samo z ogrsko polovico države, ki je bila tudi nerazvita. V tem primeru je imela naša triinpolkrat večje predilniške kapacitete, pa samo za tretjino manjše tkalske.

Tekstilna industrija je zaposlovala predvsem žensko delovno silo; delavk je bilo 60%. Njihova kvalifikacijska struktura je bila slaba; skoraj vse so bile nekvalificirane ali priučene delavke in plačane so bile na akord. Veliko je bilo zaposlenih tudi mladoletnih delavcev in otrok; leta 1846 je v prvih treh predilnicah na Slovenskem delalo 257 otrok do 14. leta starosti ali 28% vseh zaposlenih, čeprav je bilo z dvornim dekretom že leta 1842 tako zaposlovanje prepovedano. Leta 1892 je bilo v tekstilnih tovarnah v Ljubljani, Trziču in Litiji zaposlenih 118 mladoletnih delavcev starih do 16 let (26% vseh zaposlenih). Mojstri in predelavci ter profesionisti in tehnični strokovnjaki so bili večinoma tujci. Vodilni delavci, uradniki, strokovnjaki in mojstri so prejeli mesečne plače, imeli tovarniško stanovanje in druge ugodnosti. Delavci so prejeli tedenske mezde, ki so se merile na akord in po času; prevladovalo je delo na akord.

Med prvo svetovno vojno so tekstilne tovarne prenehale obratovati konec leta 1915, ko jim je zmanjkalo surovin, na Primorskem pa z začetkom vojnih operacij. Opuščeni delavci, ki so ostali brezposelni, so dobivali podpore od podjetij.

Ob nastanku stare Jugoslavije je bilo na njenem ozemlju 18 tekstilnih tovarn s 109.300 vreteni, 7.170 statvami in 5.250 zaposlenimi delavci. Izdelovale so predvsem bombažno blago, v Srbiji tudi grobo volneno blago. Zahodna državna meja je od Slovenije odrezala dve tretjini tekstilne industrije; ostale so samo tovarne v Trziču, Litiji in Preboldu. Na jugoslovanskem tržišču je bilo v prvih letih po vojni izredno pomanjkanje vsega tekstilnega blaga. Do razpada habsburške monarhije so bile njene južnoslovanske dežele tržišče močno razvite češke in avstrijske tekstilne industrije, srbsko tržišče pa je bilo izredno slabo preskrbljeno. Nove državne meje so ustvarile tudi nov gospodarski prostor. Prej normalni trgovinski odnosi na prejšnjem enotnem tržišču so postali zunanjetrgovinski odnosi z deviznim ali klirinškim poslovanjem, ki so ga ovirale še carinske tarife in zapleteni meddržavni odnosi. Uvoz tekstilnega blaga je bil velik problem nove države in hiter razvoj tekstilne industrije je bil zelo pomemben v industrijskem razvoju Jugoslavije med dvema vojnama. Država ga je pospeševala z visoko carinsko zaščito, s krediti, z zunanjetrgovinsko in devizno politiko ter z raznimi olajšavami, ki jih je dajala tujim in domačim podjetnikom. Omogočala je ustanavljanje podjetij z udeležbo tujega ali pretežno tujega kapitala. Industrialce je oproščala carin na uvoz tekstilnih strojev, tujim podjetnikom pa omogočala prenos celotnih tovarniških naprav. Tako gospodarsko politiko je omogočala tudi predimenzioniranost tekstilne industrije na Češkem in v Avstriji, ki je z razbitjem prejšnje monarhije izgubila širše tržišče za svoje tekstilne izdelke. Jugoslavija je postala za to industrijo izredno pomembno tržišče. Zaradi visoke carinske zaščite ga ni osvajala samo s svojimi izdelki, ampak je vlagala tudi svoj kapital, stroje ter nameščala tekstilne in finančne strokovnjake. Mnoga podjetja so preselila svoje tovarne v Jugoslavijo, investirala kapital, nekateri veliki tuji koncerni so ustanavljali svoje podružnice. Slovenija se je v novih gospodarskih in političnih razmerah zelo dobro znašla.

Takoj po vojni je bil v vseh tujih podjetjih uveden poseben državni nadzor in sekvester do izvedbe nacionalizacije tujega kapitala; izvedli so jo tako, da je prišel

večinski kapital v domače denarne zavode. Nadaljnji razvoj tekstilne industrije je največ finansiral tuj kapital. Domačega je bilo malo, komaj ena tretjina, in bil je razdrobljen v več manjših tekstilnih podjetjih. V starih podjetjih je ostal prevladujoč kapital avstrijski še tudi po "nacionalizaciji". Za izgradnjo nove tekstilne industrije je bil od tujega kapitala najpomembnejši češkoslovaški; opazen je bil v njem kapital sudetskih Nemcev. Ta kapital je v Sloveniji sam ustanovil tri največja tekstilna podjetja (Doctor in drug v Mariboru ter Jugočeško in Jugobruna v Kranju), v sodelovanju z jugoslovanskim in deloma avstrijskim pa še 18 večjih podjetij in nekaj manjših. Avstrijski kapital je bil po velikosti in pomenu takoj za češkim. Mariborska tovarna svile je bila do leta 1930 podružnica avstrijskega koncerna Bujatti, tudi nekaj manjših podjetnikov je preselilo svoje tovarne iz Avstrije, predvsem pa je avstrijski kapital nastopal v sodelovanju s češkim in jugoslovanskim; najpomembneše so bile mariborske tekstilne tovarne Avgust Ehrlich, Karl Thoma, Hugo Stern, Mariborska tekstilna tovarna, Zelenka, Hutter in drug. Predvsem se je avstrijski kapital angažiral v raznih oblikah z bančnim kapitalom dunajskega Creditanstalta. Poljski kapital je bil majhen, investiran je bil samo v Intexu v Kranju. Švicarski kapital je bil prvotno investiran samo v Trziču, leta 1938 pa je prišel v švicarske roke kapital podjetij Doctor in drug ter Zelenka iz Maribora. Angleški kapital je bil do leta 1938 samo v Trziču, tega leta pa je prevzel večinski paket delnic Jugočeške v Kranju. Sprememba lastništva kapitala leta 1938 je bila samo posledica političnih razmer. Od večjih tovarn so bile samo z domačim kapitalom zgrajene le Motvoz in platno v Grosupljem, Stora in Ljubljani in tekstilna tovarna Franja Sirca v Kranju. Pri razvoju tekstilne industrije so se zelo močno angažirali trgovci; zlasti velja to za Maribor. Najpomembnejši so bili: Hutter, Schonsky, Zelenka, Rosner, Urbanc, Sirc, Medic, Miklavc in drugi. Od domačih bank, ki so sodelovale v kapitalu so bile najpomembnejše: Ljubljanska kreditna banka, Slavenska banka, Trgovska banka, Zadržna gospodarska banka, Kreditni zavod za trgovino in industrijo, Jugoslovanska banka, Jugoslovanska združena banka in Jadransko-podunavska banka.

Slovenija, ki se je prej razvijala v senci močno razvitega gospodarstva v avstrijskih in čeških deželah, se je osvobodila konkurence močno razvite tekstilne industrije zunaj svojega ozemlja. V dvajsetletnem razvoju med dvema vojnoma sta postala Maribor in Kranj najpomembnejša tekstilna centra ne samo v Sloveniji, ampak tudi v Jugoslaviji. V Mariboru se je tekstilna industrija razvila najprej in je bila tudi pozneje najbolj razvita. V Kranju se je tekstilna industrija razvila nekaj let pozneje, dala pa mu je popolnoma svoj značaj. Druga mesta so pritegnila tekstilne podjetnike šele pozneje. Nobena lokacija starih treh tovarn (Trzič, Litija, Prebold) pa ni pritegnila podjetnikov, da bi v njeni bližini postavljali nove tekstilne tovarne. Do leta 1941 je bilo v Mariboru zgrajenih 11 večjih tekstilnih tovarn, v Kranju pa 8. Drugod tekstilna industrija ni bila tako osredotočena, tudi tovarne so bile nekoliko manjše. V Ljubljani z okolico so bile 4 tovarne, v Celju 3, v Škofji Loki, Kočevju in Laškem po 2, v Trziču, Grosupljem, Litiji, Preboldu in Majšperku je bila po ena večja tekstilna tovarna. Manjša tekstilna podjetja in pletilstvo so se razvijala v Ljubljani z okolico (10), okrog Domžal in Kamnika (5), Radovljice (4), Kočevja (3), okrog Maribora (12), Celja (6) in v Novem mestu (5); v Žireh in na Bledu se je razvilo industrijsko izdelovanje čipk in vezenin. V Celju, Mariboru, Murski Soboti in v Novem mestu je bilo 5 tovarn perila. V Škofji Loki, Radovljici in Domžalah so

bile tovarne klobukov. V Ljubljani, Mariboru, Kranju in v Polzeli je bilo 7 večjih tovarn pletenin in nogavic.

Za Slovenijo je bila značilna predvsem bombažna tekstilna industrija. Le nekaj tovarn je predelovalo tudi celulozno vlakno, sintetično svilo, volno in lan. Domačih surovin ni bilo. Najprej se je razvila samo tkalska industrija; v tridesetih letih se je močneje razvila predilna industrija, vendar nikoli toliko, da bi lahko pokrivala vse potrebe domačih tkalnic. Zato so poleg surovega bombaža uvažali še velike količine bombažne preje. Tekstilne tovarne v Sloveniji so predelale 75% vsega surovega bombaža in 56% vse bombažne preje v državi. Več kot polovico vse jugoslovanske tekstilne industrije bombaža je bilo v Sloveniji. Vrednost tekstilne proizvodnje je bila največja v Sloveniji in je znašala 37% vse tekstilne industrije v državi, na Hrvaško je prišlo 30% in na vse ostalo ozemlje 33%. Na enega zaposlenega delavca je prišlo v Sloveniji 67.000 din vrednosti tekstilne proizvodnje, na Hrvaškem 54.000, v ostalih predelih pa 28.000 din.

Tekstilna industrija je bila najpomembnejša industrijska veja v slovenskem gospodarstvu med vojnama. Na prvem mestu je bila po vložnem kapitalu, po vrednosti proizvodnje in po številu zaposlenih delavcev. Nanjo je odpadlo 23% vsega osnovnega kapitala, ki je bil investiran v industrijo na Slovenskem do leta 1939, imela je 37% vseh delovnih mest v industriji in dajala je 25,5% vrednosti vse industrijske proizvodnje.

Med drugo svetovno vojno je skoraj vsa tekstilna industrija prišla pod nemško okupacijsko območje in bila vključena v nemški gospodarski sistem. Proizvodnja je bila takoj obnovljena in ponekod celo povečana. Nekatere tekstilne obrate so reorganizirali in preuredili. V zadnjih letih vojne je začela proizvodnja upadati zaradi pomankanja surovin in zaradi poškodovanj ali uničenja številnih tovarniških obratov. Večino podjetij so Nemci zaplenili, predvsem vsa podjetja tujega kapitala (razen avstrijskega in nemškega), podjetja v lasti jugoslovanskih bank in Slovencev, ki so bili izseljeni, pregnani ali obtoženi sodelovanja z narodnoosvobodilnim bojem. Med vojno so bile uničene ali zelo poškodovane številne tovarne (Doctor in drug, Karl Thoma, Zelenka, Texta. Vlach in Pintar v Mariboru, Tekstilana in Slavoteks v Kočevju, Motvoz in platno v Grosupljem, Stora v Gameljnah), nekatera podjetja so ukiniti (Jugočeška, F. Sirc v Kranju) in tekstilne stroje prenesli drugam, nekatere pa prenovili in povečali (Litija, Prebold).

Po vojni je tekstilna industrija razmeroma hitro obnovila proizvodnjo. V okviru ministrstva za industrijo prve slovenske vlade je bila ustanovljena tudi Uprava tekstilne industrije. Ta uprava je prevzela funkcijo centraliziranega vodenja vseh tekstilnih podjetij, ki je obsegalo organizacijo proizvodnje, nabavo surovin, distribucijo izdelkov, plan, statistiko, finance in kadrovsko politiko. Konec leta 1946 se je uprava preimenovala v Direkcijo tekstilne industrije, ki je prevzela vsa poddržavljena podjetja republiškega pomena; ustanovljena je bila še Zvezna direkcija, ki je prevzela samo največja podjetja (MTT Maribor, Tekstilindus-nekdanja Jugobruna in Inteks v Kranju). Leta 1951 so bile direkcije ukinjene in tudi vsa centralna skladišča. Podjetja so začela samostojno poslovati, iz poslovnih interesov pa so osnovala Združenje tekstilne industrije. Tekstilna industrija se je začela hitro razvijati v večja podjetja, se specializirati in razvijati nove proizvodne programe, predvsem tovarne konfekcije in trikotajnih izdelkov. Močno se je povečala tudi industrija volnenih izdelkov po izgradnji novih tekstilnih tovarn Novoteks v No-

vem mestu in Bače v Podbrdu; povečali so tkalnico v Zapužah in zgradili novo predilnico.

Vsa tekstilna industrija je leta 1950 zaposlovala 32.000 delavcev (od tega je bilo 2.400 uslužbencev in 1.500 normircev v tehničnih službah); zaposlovanje je bilo zelo ekstenzivno. Proizvodnjo so povečevali samo z novimi zaposlitvami. Večina je bila zaposlena v bazični tekstilni industriji, ki ni bila bistveno večja kot pred vojno; povečali so se le obrati volne, sintetičnih vlaken in svile. Številna manjša tekstilna podjetja so po poddržavljenju prenehala obratovati, njihove stroje so preselili v večje tovarne. Število tekstilcev v Mariboru in Kranju se je zmanjšalo skoraj za polovico in tovarne so se združile v večja podjetja, podobno je bilo tudi v Celju in Ljubljani. Tekstilna industrija se je začela razvijati na novih lokacijah, širila se je na Dolenjsko, v Belo krajino, v Prekmurje in na Primorsko; v manjših mestih na podeželju in gospodarsko nerazvitih območjih je gradila nove tovarne, ali pa tam odpirala posamezne tekstilne obrate. Namesto prejšnjih tekstilnih centrov se je razvijala policentrično in razprostranjena je bila po vsej Sloveniji. Največja in najpomembnejša tekstilna podjetja so bila naslednja.

Tekstilne tovarne v Sloveniji leta 1977

Podjetje	Število zaposlenih	Prihodek v milij. din	Proizvodni program
MTT Maribor Obrati: Melje, Merinka, Tabor, Sukančarna, Teksta	5.134	1.579,360	bombažna, stan., sint. in volnena preja, tkanine, sukanec, trakovi, tiskanje, barvanje
Tekstilindus, Kranj Obrati: Predilnica, Tkalnica, Plemenitilnica	2.330	543,196	bombažna, stanična in sintetična preja, tkanine
Bombažna predilnica in tkalnica, Tržič Obrati: Predilnica, Tkalnica, Plemenitilnica, Konfekcija	1.277	329,033	bombažne tkanine, posteljnina
Tekstilna tovarna Prebold	979	384,719	tkanine, drobna konfekcija
Metka Celje Obrati: tkanine Celje, konfekcija Kozje	902	247,527	modne tkanine, posteljnina
Tekstina Ajdovščina Obrati: predilnica, tkalnica, konfekcija	753	275,863	bombažna, stan. in sint. preja in tkanine, drobna konfekcija
Gorenjska predilnica Škofja Loka Obrati: predilnica, kodranka, kemija	860	470,000	bombažna, volnena in sintetična preja, nylon, poliester, jersey
Predilnica Litija	551	194,769	bombažna, stanična in sintetična preja

Podjetje	Število zaposlenih	Prihodek v milij. din	Proizvodni program
IBI Kranj, industrija bombažnih izdelkov	515	228,474	tkanine iz bombažne in sintetične preje
Novoteks Novo mesto Obrati: Novo mesto, Metlika, Vinica	2.278	855,096	preja iz naravnih, sintetičnih in umetnih vlaken, tkanine, konfekcija
Sukno Zapuže	423	136,781	volneno blago in odeje
Tekstilna tovarna Majšperk	466	171,403	tkanine za plašče in obleke, volna za ročno pletenje
TVI Bača Podbrdo	333	101,487	volnene tkanine
Svila Maribor	755	289,745	tkanine iz naravne in umetne svile
Tekstilana Kočevje	1.194	442,132	odeje in pregrinjala
Induplati Jarše industrija platnenih izdelkov	1.153	392,701	impregnirane in tehnične tkanine, konfekcijski izdelki: šotori, cerade, prti, zavesa ipd.
Tekstil Ljubljana, proizvodno in trgovsko podjetje Obrati: Predilnica Medvode, Tekstilna Medvode, Tkalnica Vižmarje, Filc Megeš, Motvoz in platno Grosuplje, Angora Ljubljana, Tonosa Savlje, Mođa Gornja Radgona, ČIB Bovec, Kuk Kobarid, Galant Ljubljana, Tekstil Commerce, Maloprodaja	2668	1.636,000	proizvodnja preje, tkanin, vrvi in vrvarskih izdelkov, tehničnih tkanin, pletenin, konfekcije in drobne galanterije; trgovina na debelo in na drobno

Do konca petdesetih let je tekstilna industrija pokrila večino domačih potreb in odpravila pomanjkanje tekstilnega blaga za široko potrošnjo. V šestdesetih letih domače tržišče še ni bilo zasičeno, v izvoz se je tekstilna industrija začela usmerjati predvsem zaradi zagotavljanja deviznih potreb pri uvozu surovin, pri uvozu reprodukcijskega materiala pa za potrebe oblačilne konfekcije, za potrebe številnih tovarn perila, posteljnega perila, odej in druge konfekcije, vezenin, zaves, dekorativnih in tehničnih tkanin, zaščitnih oblačil in sanitetnega materiala ter za potrebe tovarn pletenin, ki so se v tem času že močno razvile. Tovrstni tekstilni obrati so predstavljali 60% takratne tekstilne proizvodnje. Razen tega so tudi tekstilne tovarne same začele izdelovati izdelke za široko potrošnjo. Tekstilna Kočevje se je v sedemdesetih letih popolnoma preusmerila na odeje in pregrinjala, Zapuže so povečale ta del proizvodnje, Novoteks, Ajdovščina in Prebold so izdelovali oblačilno konfekcijo, v Trziču in celjski Metki so iz svojega blaga izdelovali posteljnino, v Induplatih so šotori, prti in drugi končni izdelki presegli nekdanjo proizvodnjo platna, v Tosami pa cigaretni filtri sanitetni material.

Industrija oblačilne konfekcije v Sloveniji leta 1977

Podjetje	Število zaposlenih	Prihodek v milij.din	Proizvodni program
Mura Murska Sobota tovarna oblačil in perila	3.814	1.098,854	moške in ženske obleke, perilo, konfekcija
Labod Novo mesto tovarna oblačil	1.950	541,914	moška, ženska, otroška konfekcija
Toper Celje tovarna modne konfekcije Obrati: Celje, Šentjur, Mislinja, Šmarje pri Jelšah, Šoštanj, Slovenj Gradec	2.036	609,618	damsko in moško perilo, športna konfekcija, jeans konfekcija, zaščitna delovna konfekcija
Lisca Sevnica konfekcija Sevnica Obrati: Krmelj, Zagorje, Senovo	1.754	477,966	ženski nedrčki, stezniki in kopalke
Jutranjka Sevnica industrija otroške konfekc.	1.259	305,000	otroška konfekcija
PIK Maribor Obrati: Perilo, Vezenina, Lenart	1.634	278,859	moško in žensko perilo, ženska konfekcija, nogavice, posteljina, vezenine, otroška konfekcija
Univerzale Domžale industrija oblačil	568	155,332	moška, ženska in otroška oblačila, pokrivala
Kors Rogaška Slatina konfekcija oblačil	502	105,999	hlače in plašči za odrasle in otroke
Komet Metlika konfekcija	418	75,031	konfekcija
Elkroj Mozirje modna konfekcija	387	164,939	moške, ženske in otroške hlače, krila
Trikon Kočevje tovarna pletenin in konfekc	316	61,719	moške, ženske in otroške hlače, baby garniture
Gorenjska oblačila Kranj	353	109,958	ženska konfekcija
Konfekcija Triglav Kranj	239	82,949	ženska, otroška in zaščitna oblačila, posteljina
Kokra Kranj	190	30,000	ženska lahka konfekcija
Kroj Škofja Loka	400	130,000	ženski, moški plašči, ženski kostumi, moški površniki
Novost Ljubljana konfekcija	212	52,006	ženska modna konfekcija, večerne obleke
Šešir Škofja Loka tovarna klobukov	295	63,649	klobuki, pokrivala, tulci

Industrija pletenin v Sloveniji leta 1977

Podjetje	Število zaposlenih	Prihodek v milj.din	Proizvodni program
Rašica Ljubljana tovarna pletenin Obrati: Gameljne, Beltinci, Horjul, Moravče, Ambrus	1.360	273,258	pletenine, trikotaža
Pletenina Ljubljana tovarna trikotažnega perila	960	233,000	bombažno perilo, pižame, kopalke, trikotaža, športni program ADIDAS
Polzela tovarna nogavic	1.105	400,000	ženske in moške nogavice
Almira Radovljica Obrati: Radovljica, Bohinj, Nova Gorica	792	202,870	vrhnje pletenine
BETI Metlika Obrati: Metlika, Črnomelj, Mirna peč, Dobova	1.552	420,000	trikotažna konfekcija, metrsko blago, pletiva, preje in volne za ročno pletenje

Industrija različne konfekcije in drugih končnih izdelkov v Sloveniji leta 1977

Podjetje	Število delavcev	Prihodek v milij.din	Proizvodni program
Dekorativna Ljubljana tovarna dekorativnih tkanin	1.460	616,929	dekorativne tkanine, prti, blazine, pregrinjala
Vezenine Bled Obrati: Bled, Vipava, Kočevje, Ilirska Bistrica	752	170,477	strojno izdelovanje čipk, vezenin, zaves in pletenin, dekorativni izdelki, ženska in otroška konfekcija
Velana Ljubljana tovarna zaves	387	221,394	pletene in tkane zaves
Tosama Domžale tovarna sanitetnega materiala	970	497,429	sanitetni material, izdelki za žensko in otroško higieno, cigaretni filtri
Odeja Škofja Loka tovarna prešitih odej	147	97,974	prešite odeje, posteljni vzglavniki, spalne vreče
TVO Škofja vas tovarna volnenih odej	115	28,133	volnene odeje
Svilanit Kamnik	774	270,746	brisače, kopalni plašči, svila, kravate, šali
Juteks Žalec tekstilna tovarna	457	197,799	jutina preja, tkanine, vreče, filc in PVC talne obloge
Deloza Zagorje ob Savi	372	80,162	delovne in zaščitne obleke, zaščitne rokavice, čevlji

Podjetje	Število delavcev	Prihodek v milij.din	Proizvodni program
Tekstilna industrija Otiški vrh	788	76,213	konfencioniranje in barvanje hlačnih nogavic, konfekcija oblačil
Trak Megeš tovarna pozamenterije	201	49,374	pozamenterija, konfekcija, drobna konfekcija
Totra Ljubljana	120	55,000	vrvice, elastike, vezalke
Indip Lendava industrija dežnikov	467	84,001	dežniki, sončniki, gugalniki, taborniška oprema

V sedemdesetih letih se je zelo povečal uvoz končnih tekstilnih izdelkov, ki je popestril izbiro pa tudi zapolnil tržišče. Tekstilna industrija se je med tem časom že povečala na prek 40.000 zaposlenih in je še naraščala; začele so se kopičiti tudi zaloge neprodanega blaga. Nujna je bila preusmeritev na izvoz, ki pa ni bil dovolj učinkovit.

Uvoz tekstila v Slovenijo v letih 1955-1980

Leto	1955	1960	1965	1970	1975	1980
uvoz	100	104	318	884	1377	1736
izvoz	100	209	416	466	720	1007

Uvoz tekstila je bil večji od izvoza. Po strukturi je bilo 67% vsega uvoza surovin, 33% končnih izdelkov. Izvoz je obsegal predivo in sukanec, tkanine, konfekcijo in trikotažo; skoraj polovico vrednosti izvoza so od konca sedemdesetih let dalje predstavljali dodelavni posli.

Do leta 1978 se je v Sloveniji razvilo 68 večjih tekstilnih podjetij s 155 industrijskimi obrati in zaposlovala so 49.600 delavcev. To število je predstavljalo 15,2% vseh industrijskih delavcev v Sloveniji. Vrednost proizvodnje je znašala 17,5 milijarde dinarjev, kar je predstavljalo 10% vrednosti vse industrijske proizvodnje v Sloveniji. Slovenska tekstilna industrija je pomenila 21,6 % vrednosti vse jugoslovanske tekstilne proizvodnje. Zmogljivost in obseg te proizvodnje sta presegala potrebe domačega trga. Izvažala je velik del proizvodnje in z izvozom je krila 70% stroškov svojega uvoza surovin in reprodukcijskega materiala. Vlogo in pomen tekstilne industrije je opredeljevala stopnja splošnega gospodarskega razvoja Slovenije. V industrijsko nerazvitem obdobju pred drugo svetovno vojno je bila tekstilna industrija s 25,5% vrednosti vse industrijske proizvodnje na prvem mestu tako po številu zaposlenih kot po splošnem pomenu za nacionalno gospodarstvo. V razvitejšem obdobju je zdrknul njen pomen navzdol. Leta 1975 je imela še 13,4% vrednosti vse industrijske proizvodnje in 7% vrednosti družbenega proizvoda slovenskega gospodarstva, leta 1978 samo še 10%. Drugo mesto slovenske tekstilne industrije leta 1978 je bil realen odraz njene gospodarske moči. Do konca sedemdesetih let je tekstilna industrija v Sloveniji dosegla svoj največji razvoj, ki ga je še omogočalo domače tržišče. V osemdesetih letih tak razvoj ni bil več mogoč, zaradi ekonomske neučinkovitosti pa izvozna usmeritev ni bila dovolj uspešna.

Razvoj tekstilne industrije se je prevesil v stagnacijo, številna podjetja niso bila sposobna vključevanja v tržno gospodarstvo in so začela konec osemdesetih let propadati.